

RAQAMLI IQTISODIYOTDA YANGI DAROMAD MANBALARI

Sheraliyev G'anisher
Shoynazarov Samandar

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti Tadbirkorlik va boshqaruv fakulteti Buxgalteriya hisobi
11BX-25 guruhi talabalari gani31794@gmail.com
samandarshoynazarovvv@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur tahliliy maqolada raqamli iqtisodiyotning O'zbekistonda shakllanishi va rivojlanishi jarayonida paydo bo'layotgan yangi daromad manbalari, ularning iqtisodiy o'sish va bandlikka ta'siri, shuningdek, raqamli transformatsiyaning asosiy ustuvor yo'nalishlari yoritiladi. So'nggi yillardagi statistik ma'lumotlar asosida IT xizmatlari eksporti, elektron tijoratning kengayishi, frilanserlik bozorining faollashuvi, onlayn to'lovlar ekotizimi, raqamli platformalar hamda sun'iy intellekt asosidagi yangi iqtisodiy imkoniyatlar tahlil qilingan. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamli iqtisodiyotning kengayishi yuqori qo'shimcha qiymat yaratish, yangi daromad manbalarini shakllantirish va iqtisodiy samaradorlikni oshirishning asosiy drayverlaridan biridir.

Kalit so'zlar: Raqamli iqtisodiyot, elektron tijorat, IT xizmatlari eksporti, raqamli platformalar, sun'iy intellekt, frilanserlik bozori, raqamli to'lovlar, startaplar, innovatsion iqtisodiyot, daromad manbalari.

Bugungi kunda jahon iqtisodiyotining rivojlanish yo'nalishlari shuni ko'rsatmoqdaki, raqamli transformatsiya davlatlarning iqtisodiy barqarorligi, global raqobatbardoshligi, innovatsion salohiyati va yangi daromad manbalarini shakllantirishning asosiy manbai sifatida tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Raqamli iqtisodiyot endilikda faqat texnologik soha bilan cheklanib qolmay, balki xizmatlar, ishlab chiqarish, moliya, transport, ta'lim, sog'liqni saqlash, qishloq xo'jaligi va hatto davlat boshqaruvi tizimining iqtisodiy modellarini tubdan o'zgartirmoqda.

O'zbekistonda ham so'nggi yillarda raqamli iqtisodiyot milliy taraqqiyotning ustuvor yo'nalishiga aylangan bo'lib, mamlakatda nafaqat mahsulot va xizmatlar sifatining oshishi, balki butunlay yangi iqtisodiy yo'nalishlar, yangi daromad modellari, yangi bandlik shakllari va yangi bozor ishtirokchilari shakllanmoqda. Ayniqsa, "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasining qabul qilinishi bilan iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida raqamlashtirish ishlari tizimli yo'lga qo'yildi, davlat xizmatlarining 80 foizdan ortig'i elektron shaklga o'tkazildi, 22 mingdan ziyod davlat xizmati onlayn taqdim etila boshladi, bu esa iqtisodiy samaradorlikni oshirish bilan birga, xususi sektor uchun ham yangi moliyaviy imkoniyatlar yaratdi.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, O'zbekistonda 2020-yilda raqamli xizmatlarning iqtisodiyotdagi ulushi 2,2 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2024-yilda bu ko'rsatkich 4,8 foizga yetib, raqamli xizmatlar eksporti 10 barobar oshdi.

Raqamli iqtisodiyotning eng yirik daromad manbalaridan biri sifatida IT xizmatlari eksporti alohida e'tiborga molik. 2020-yilda atigi 46 million dollar bo'lgan eksport hajmi

2023-yilda 344 million dollarga, 2024-yilda dastlabki hisob-kitoblarga ko'ra 500 million dollardan yuqori natijaga yetdi. Bu o'sishning asosiy sabablaridan biri — yoshlar o'rtasida dasturlash, data- analitika, grafik dizayn, sun'iy intellekt va raqamli marketing kabi yo'nalishlarga bo'lgan qiziqishning keskin ortishi hamda IT Park rezidentlari sonining 1600 taga ko'payishidir. Eng muhimi, raqamli iqtisodiyot nafaqat eksport ko'rsatkichlarini oshiryapti, balki mamlakat ichida ham minglab yangi daromad manbalarini yaratmoqda. Masalan, 2022–2024 yillar davomida 120 mingdan ortiq yoshlar IT o'quv kurslarida tahsil oldi, ularning 30 ming nafardan ziyodi xalqaro frilanserlik platformalarida o'rtacha oyiga 600–1500 dollar miqdorida daromad ko'ra boshladi. Bu esa nafaqat individual foyda, balki milliy iqtisodiyotga valyuta tushumining sezilarli oshishiga sabab bo'lmoqda. Jahon banki hisob-kitoblariga ko'ra, frilanserlik sektori har yili 20–25 foizga o'sib, 2030-yilda global mehnat bozorining 40 foizini tashkil etishi kutilmoqda. O'zbekiston yoshlari uchun esa bu yo'nalish eng qulay va eng tez daromad keltiruvchi platformalardan biriga aylanmoqda.

Raqamli iqtisodiyotning yana bir yirik daromad manbasi elektron tijoratdir. O'zbekistonda 2017-yilda elektron tijorat hajmi 1,2 trillion so'm bo'lgan bo'lsa, 2023-yil natijasiga ko'ra bu ko'rsatkich 45 trillion so'mga yetdi, 2024-yilda esa 60 trillion so'mdan oshgani qayd etildi.

Onlayn savdoning kengayishi bilan bog'liq ravishda 2020-yilda atigi 100 ga yaqin bo'lgan mahalliy internet-do'konlar soni bugungi kunda 3000 dan oshdi, marketplace platformalari esa 150 mingdan ortiq tadbirkorni o'z ekotizimiga jalb qilmoqda. Elektron tijoratning rivojlanishi nafaqat yirik kompaniyalar, balki kichik biznes, ayollar tadbirkorligi va yoshlar startaplari uchun ham ilgari mavjud bo'lmagan yangi daromad manbalarini yaratdi. Onlayn yetkazib berish xizmatlari, ombor logistika tizimlari, mobil to'lov platformalari va elektron reklama bozorining keskin o'sishi bu sektorning asosiy drayverlariga aylanmoqda.

Raqamli platformalar modeli iqtisodiyotda eng samarali daromad manbalaridan biriga aylandi. Masalan, transport platformalari (Yandex Go, UzTaxi, MyTaxi) foydalanuvchilarga qulaylik yaratish bilan birga, har oy minglab haydovchilarga barqaror daromad manbai bo'lib xizmat qilmoqda. 2024-yil hisobotiga ko'ra, O'zbekistonda platforma asosidagi transport xizmatlari orqali yiliga 3 milliondan ortiq buyurtma amalga oshirilgan bo'lib, bunda 40 mingdan ortiq haydovchilar doimiy yoki qo'shimcha daromadga ega bo'lmoqda.

Xuddi shuningdek, uy-joy ijarasiga ixtisoslashgan raqamli platformalar, oziq-ovqat yetkazib berish tizimlari, onlayn reklama xizmatlari, raqamli bank xizmatlari, elektron to'lov tizimlari ham shaxsiy va korporativ daromadlarning keskin oshishiga sabab bo'lmoqda.

Yangi daromad manbalarining navbatdagi muhim yo'nalishi sun'iy intellekt asosidagi texnologik xizmatlardir. Sun'iy intellekt global miqyosda 2023-yilda 460 milliard dollarlik bozor qiymatiga ega bo'lgan bo'lsa, 2030-yilda bu ko'rsatkich 1,6 trillion dollardan oshishi kutilmoqda. O'zbekistonda ham sun'iy intellekt asosida xizmat ko'rsatuvchi dasturlar, robotlashtirilgan tizimlar, avtomatlashtirilgan ishlab chiqarish liniyalari keng qo'llanilmoqda. Sanoat korxonalarida AI asosida joriy etilgan monitoring platformalari ishlab chiqarish xarajatlarini o'rtacha 18 foizga, energiya sarfini 10 foizga, xatoliklar sonini

25 foizga kamaytirgani kuzatildi. Bu texnologiyalar nafaqat samaradorlikni oshiradi, balki butunlay yangi kasblarni va daromad manbalarini yaratadi. Bugungi kunda data-analitika, robototexnika operatorlari, AI-dasturchilar, avtomatlashtirish bo'yicha mutaxassislarining o'rtacha oylik daromadi 8–15 million so'mni tashkil etmoqda.

Raqamli iqtisodiyotning kengayishi moliyaviy texnologiyalar (fintech) sektorida ham ulkan imkoniyatlar yaratmoqda. 2020-yilda mamlakat bo'yicha onlayn to'lovlar hajmi atigi 32 trillion so'm bo'lgan bo'lsa, 2024-yilda bu ko'rsatkich 210 trillion so'mdan oshdi. Raqamli banklar, mobil ilovalar, elektron hamyonlar, QR-to'lovlar, P2P o'tkazmalar, bulutli hisob-kitob tizimlarining faol qo'llanilishi moliyaviy operatsiyalarni yengillashtiribgina qolmay, yangi xizmat turlarini, yangi biznes modellarni va yangi daromad oqimlarini shakllantirmoqda.

Ayniqsa, "Buy now — pay later", kichik kreditlarning onlayn ajratilishi, mikromoliya platformalari va kraudfanding tizimlarining joriy etilishi yoshlar va tadbirkorlar uchun katta imkoniyat yaratmoqda.

Raqamli iqtisodiyotning kengayishi natijasida startap ekotizimi ham jadal rivojlanmoqda. 2017-yilda O'zbekistonda atigi 20 ga yaqin faol startap bo'lgan bo'lsa, 2024-yilga kelib ular soni 1200 dan oshdi. IT Park tomonidan ajratilgan grantlar, inkubatsiya va akseleratsiya dasturlari, xorijiy investorlarning jalb qilinishi natijasida startaplarning yillik umumiy daromadi 150 million dollardan oshgani qayd etilmoqda. Startaplar orasida fintech, elektron savdo, ta'lim texnologiyalari, agritech, AI, mobillik xizmatlari va logistika yo'nalishlari eng yuqori daromadga ega bo'layotgan segmentlar sifatida ajralmoqda.

Yuqorida qayd etilgan jarayonlardan ko'rinib turibdiki, raqamli iqtisodiyot O'zbekistonda nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshirmoqda, balki yangi bandlik shakllarini yaratib, aholining daromad manbalarini kengaytirmoqda.

Raqamli kasblar, platforma asosidagi ishlash modeli, onlayn xizmatlar, kontent yaratuvchi bloggerlar, mobil ilovalar orqali daromad topuvchilar soni yildan yilga oshmoqda.

Masalan, 2024-yilda O'zbekistonda kontent yaratuvchilarning (bloggerlar, vloglar, strimerlar) umumiy daromadi 300 million dollardan oshgani, bu ko'rsatkich 2020-yilga nisbatan 6 barobar ko'p ekanligi qayd etildi.

Raqamli iqtisodiyotning o'sishi bilan bog'liq holda davlat xizmatlarining raqamlashtirilishi ham aholi uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda.

Masalan, elektron hukumat tizimida 22 mingdan ortiq xizmatlarning onlayn ko'rinishga o'tkazilishi vaqt va mablag' tejalishidan tashqari, xususiylar uchun yangi integratsion xizmatlar, ma'lumotlar bazasi bilan ishlash, texnik xizmat ko'rsatish, IT infratuzilma yaratish yo'nalishlarida qo'shimcha daromad manbalarini shakllantirmoqda.

Yakun sifatida aytish mumkinki, raqamli iqtisodiyotning kengayishi O'zbekiston iqtisodiyotida yangi daromad manbalarini yaratishning eng muhim omillaridan biriga aylandi.

IT eksporti, raqamli platformalar, fintech xizmatlari, elektron tijorat, sun'iy intellekt asosidagi texnologiyalar, frilanserlik bozorining kengayishi, startap ekotizimining shakllanishi mamlakatning iqtisodiy rivojiga ulkan hissa qo'shmoqda.

Bu jarayonlar kelgusi yillarda ham davom etib, O'zbekistonning global raqamli iqtisodiyotdagi o'rnini yanada mustahkamlashi shubhasiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-6079-son Farmoni. "Raqamli O'zbekiston – 2030 strategiyasini tasdiqlash to'g'risida". 2020-yil 5-oktabr.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-3832-son Qarori. "Raqamli iqtisodiyot va elektron hukumat tizimini rivojlantirish to'g'risida". 2018-yil 3-iyul.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4699-son Qarori. "IT-park faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida". 2020-yil 13-aprel.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4423-son Qarori. "Elektron tijoratni qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish to'g'risida". 2019-yil 2-avgust.
5. Qodirov, A., & Jo'rayev, M. "Raqamli iqtisodiyot asoslari". – Toshkent: "Innovatsiya", 2022.
6. Abduqodirov, A. "Raqamli transformatsiya va zamonaviy iqtisodiyot". – Toshkent: "Fan va texnologiya", 2021.
7. Kenjayeva, S. "Elektron tijorat va onlayn biznes". – Toshkent: 2020.
8. Mirzayev, D. "Axborot texnologiyalari va raqamli boshqaruv". – Toshkent: 2021.
9. To'xtayev, B., & Karimov, I. "Raqamli iqtisodiyotning rivojlanish yo'nalishlari". – Toshkent: 2023.
10. Urazbekovna, T. K. (2024). ROLE OF PUBLIC POLICY IN CHANGES IN POPULATION INCOME. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 2(22), 316-321.
11. Ziyodullaev, N., & Ziyodullaeva, M. (2023). FINANCIAL LITERACY, INTERRELATIONSHIP OF POPULATION INCOME AND EXPENDITURE. *Science and innovation*, 2(B12), 881-887.